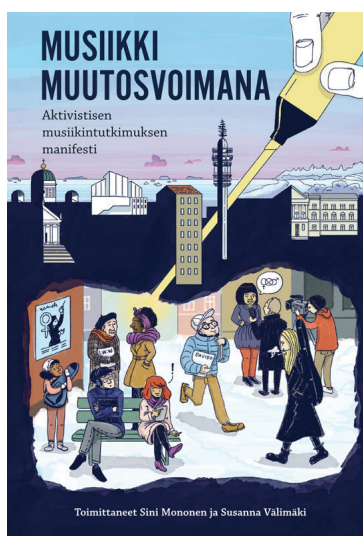

Aktivistisen musiikintutkimuksen manifesti – miksi juuri nyt ja mille yleisölle?

Taina Riikonen ja Elina Seye

Sini Mononen ja Susanna Välimäki (toim.) 2018. *Musiikki muutosvoimana. Aktivistisen musiikintutkimuksen manifesti*. Acta Musicologica Militantia I. Helsinki: Tutkimusyhdistys Suoni ry. ISBN 978-952-69134-0-7 (sid.) ISBN 978-952-69134-1-4 (PDF).

Kirjoituskokoelma *Musiikki muutosvoimana. Aktivistisen musiikintutkimuksen manifesti* esittää lähtökohtanaan, että ”musiikki on voima, jonka avulla voidaan käsitellä yhteisöllisesti ja julkisesti yhteiskunnallisia ja kulttuurisia ongelmia, traumoja ja arvokysymyksiä”. Sen on julkaissut Suoni ry, joka on vuonna 2017 perustettu ”aktivistista, yhteiskunnallista ja toiminnallista musiikintutkimusta harjoittava tutkimusyhdistys”, kuten yhdistyksen kotisivulla kuvataan. Kirjoituskokoelman alussa tekijät esittävät, että ”aktivistinen musiikintutkimus tutkii ja kehittää kantaaottavan ja toiminnallisen tutkimuksen muodoin ja menetelmin musiikin yhteiskunnallista ulottuvuutta” (s. 7). Kirja sisältää kahdeksan kirjoitusta, johdannon ja aktivistisen musiikintutkijan ABC:n.

Kirjoituskokoelman johdannossa todetaan, että aktivistinen musiikintutkimus on ”kulttuurisen musiikintutkimuksen ja musiikkisosiologian päivittämistä 2000-luvun kriisi- ja riskimaailmaan julkisesta sosiologiasta, toiminnan teoriasta ja aktivismista vauhtia hakien” (s. 12). Kantaaottava ja muutokseen pyrkivä tutkimus esitellään kirjassa asiana, jota nykytutkijalta vaaditaan, ja samalla todetaan, että tämä on tiedollisesti, toiminnallisesti ja institutionaalisesti tavoitteellista tutkimustyötä.

Kirjan tekstit koskevat musiikkikritiikkiä, musiikkijournalismia, musiikin historiantutkimusta, ympäristökritiistä musiikkianalyysejä, musiikin feminististä kritiikkiä ja musiikkikasvatusta. Esimerkiksi Sini Mononen puhuu siitä, miten kriittikona toimiminen voi tarjota musiikintutkijalle väylän harjoittaa yhteiskunnallista aktivismia oman tutkijuutensa ohella. Monosen mukaan taidekritiikki on yksi tapa yleistajuistaa tutkijan työtä ja saattaa sitä suuren yleisön tietoi-

suuteen, vaikka nyky-yliopisto ei välttämättä kritiikkiä niin arvostaisikaan. Kim Ramstedt taas pohtii, kuinka musiikintutkija voi osallistua epäoikeudenmukaisen järjestelmien purkamiseen, kuten Ramstedt itse afrikkalaista klubimusiikkia esittävän dj:n työssään. Saijaleena Rantasen tarkastelun kohteena on ”tutkija historiankertojana”: artikkelissaan hän pohtii musiikin historian valikoivuutta ja esittää, että aktivistinen musiikin historian tutkija voi tuoda esiin niitä historian vaiheita ja ihmisiä, joista on aiemmin lukuisista eri syistä vaiettu. Tapausesi-merkkinä sivuutetusta ja vähän tutkitusta aiheesta Rantanen esittelee ameri-kan-suomalaisten siirtolaisten työväenmusiikkia. Juha Torvisen artikkeli tarkastelee musiikkieteilijän ”luontosuhdetta” ja pohtii, miten musiikki voi jäsentää ihmisen ympäristösuhdetta ekologisten ongelmien aikakaudella. Hänen mukaansa ekokriittisyyttä ruokkivan musiikin ei tarvitse liittyä konkreettisiin ekologiin ongelmiin, eikä sen tarvitse sisältää eko-etuliitettä ollakseen kantaaottavaa tai-teellista toimintaa. Riittää, että musiikki liitetään luontoon, esimerkiksi juuri aktivistisen musiikintutkijan toimesta.

Luimme tekstikokoelmaa siten, että siinä tutkimuksen tarkoitusta ja merkitystä legitimoidaan yhteiskunnallisen ongelmanratkaisun teemasta käsin. Kokoelmassa painotetaan ”yliopiston kolmatta tehtävää”, tutkimuksen tuomista ”eläväksi osaksi yhteiskuntaa” (s. 23). Tähän ”kolmannen tehtävän” välineel-listävään diskurssiin kirjassa sitoudutaan nähdäksemme melko kriittittävästi. Samalla sivuutetaan se tosiseikka, että tutkimustyö on elävä osa yhteiskuntaa koko ajan jo yliopiston perustoiminnassa: luentosaleissa, seminaaritalanteissa, jokaisessa julkaisussa ja konferenssiesitelmässä. Tiedeyhteisön ulkopuolelta tuleviin päälle liimattuihin ”yhteiskunnallisen vaikuttamisen” vaatimuksiin voisikin mielestämme suhtautua paljon kriittisemmin.

Kirjoittajien nimeämiä hanketta motivoivia tekijöitä ovat ”yhtäältä maailman ongelmat – yhteiskunnallinen ja planetaarinen kriisi – ja toisaalta tutkimusinsti-tuution ongelmat eli yliopistokriisi ja sivistyksenvastaisuus” (s. 14). On kannatettavaa, että juuri yliopistokriisi ja sivistyksenvastaisuus ovat ajaneet kirjoittajat barrikadeille, ja hanke onkin sinänsä monin tavoin tervetullut yritys puhua sivistyksen ja tutkimuksen puolesta. Yksi hankkeen tavoitteista on myös määri-tellä ”sivistynyt musiikintutkija” (s.14), mutta määrittely jää kirjassa hämäräksi. Yhteiskuntavastuun haasteista ja mahdollisuuksista artikkelissaan kirjoittavan Kaj Ahlsvedin mukaan sivistynyt musiikintutkija on henkilö, ”joka puhuu tutki-muksestaan mediassa ja lisää siten ymmärrystämme maailmasta”. Tässä kohtaa esitellään myös uusi tavoite: ”Tällainen asiantuntijatyö on sivistyksen ihanteelle perustuvaa kansanvalistusta.” (s. 115.) Puhe kansanvalistuksesta kalskahtaa van-hanaikaiselta ja tarpeettoman hierarkkiselta. Puhutaanko tässä nyt siis jaosta sivistyneistöön ja kansaan, valistajiin ja valistettaviin? Kuten tekijät itsekin sano-vat aktivistisen musiikintutkijan ABC:ssä: ”Älä tutki ylhäältä alaspäin vaan vaa-kasuunnassa” (s. 139). Toteutuuko tämä tekijöiden oma tavoite tässä kohtaa? Voidaan myös kysyä, kuka tai mikä on se ”me”, johon kokoelmassa viitataan useaan otteeseen.

Monista kirjan huomioista voi toki olla samaa mieltä. Musiikintutkijoiden, kuten muidenkin ihmisten on tietenkin tärkeä kiinnittää huomiota yhteiskun-

nan sortaviin rakenteisiin ja edistää tasa-arvoa, niin sukupuolten ja erilaisten ihmisyhmien välillä kuin ihmisen suhteessa ei-inhimilliseen elämään ja luontoon. Näihin arvoihin on helppo samastua. Kirjan kauttaaltaan holhoava sävy kuitenkin antaa ymmärtää, että lukija ei tällaista tule ajatelleeksi ilman opastusta: ”Tiedosta valtasi ja puhu altavastaajan puolesta”; ”Aseta itsesi alttiiksi”; ”Puhu suoraan ja selvästi” (s. 26); ”Tutkijan on tarpeen tullen uskallettava toimia itsestäänselvyytenä pidettyjä perinteitä vastaan” (s. 31); ”Fiksu musiikintutkija osaa luetella naissäveltäjien listoja eri aikakausilta” (s. 38). Nämä kaikki tuntuvat itsestään selviltä asioilta ja aliarvioivat lukijan omaa kriittistä ajattelukykyä.

Kirjan eniten viitattu taustatutkimus on Juha Suorannan ja Sanna Ryynäsen kirjoittama teos *Taisteleva tutkimus* (2014). *Taistelevassa tutkimuksessa* Suoranta ja Ryynänen kontekstualisoivat uutta tutkimusparadigmaa esimerkiksi Marxin ajatteluun, anarkistiseen ideologiaan, kriittisen koulukunnan filosofeihin, 1960-luvun lopun radikalismiin ja etenkin Foucault’hon sekä ekokritisismiin, dekolonisaation teoriaan ja feminismiin. Motiivina uudelle tutkimusparadigmalle kirjassa esitetään muun muassa, ettei yliopistossa kirjoittajien mukaan nykyisellään tunnisteta tutkimuksen yhteiskunnallista merkitystä. Myös tieteen objektiivisuuden ihanne voi vaatia tutkijoita pysyttelemään irrallaan yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta ja päivänpolitiikasta. Niin ikään kansainvälisen julkaisemisen vaatimus ja uuden tiedon tuottamisen pakko estävät Suorannan ja Ryynäsen mukaan tutkimuksen yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Tekijät eivät kuitenkaan pyri irtaantumaan aiemmasta tutkimuksesta vaan päinvastoin, he määrittelevät uutta tieteenalaa aiempaan tutkimukseen pohjaten. Sen sijaan Suoni ry:n kirja sivuuttaa aiemman yhteiskunnallisesti aktivistisen musiikintutkimuksen lähes täysin. Tämä on kokoelman suurin puute.

Aiemman tutkimuksen huomioiminen olisi tehnyt *Musiikki muutosvoimana* -kirjasta uskottavamman ja paradigmaattisesti painavamman. Erityisesti feministisen musiikintutkimuksen, akustisen ekologian, etnomusikologian ja kriittisen musiikintutkimuksen aloilta löytyy paljon esimerkkejä tutkijoiden aktivismista jo usean vuosikymmenen ajalta, mutta vain yhteen projektiin viitataan tässä kokoelmassa (s. 33–34, *Sata suomalaista äänimaisemaa*). Valtarakenteiden murtaminen ja toimintatapojen muuttaminen on tietenkin hidasta, ja kokoelmassa esiin nostetut yhteiskunnalliset ongelmat ovat edelleen ajankohtaisia, mutta onneksi muutoksia on sentään ryhdytty ajamaan jo ajat sitten.

Varsinkin etnomusikologia oli ja on Suomessa jo lähtökohtaisesti kriittinen ja monin tavoin kantaottava, kirjoittajien käyttämässä merkityksessä myös aktivistinen musiikintutkimuksen suuntaus. Helmi Järviluoma ja Vesa Kurkela luonnehtivat Suomen etnomusikologisen seuran 30-vuotista historiaa juhlistavassa *Musiikin suunnan* numerossa 2/2005 varhaista suomalaista etnomusikologiaa kulttuurivasemmistolaisena, 1960-luvun kulttuuriradikalismista ammentavana, musiikkitieteen perusoletuksia kyseenalaistavana liikkeenä, jossa Kurkelan sanoin ”[m]usiikista haluttiin tehdä osa yhteiskunnan tasa-arvopyrkimyksiä” (s. 54). Järviluoma kertoo keinoista, joilla Suomen etnomusikologinen seura edisti tätä tavoitetta 1970–1980-luvun vaihteessa, mainiten muun muassa aktiivisen yhteistyön muiden järjestöjen kanssa, kannanotot YLE:n ohjelmistopolitiikkaan

ja erilaiset yleistajuiset julkaisuhankkeet varsinaisten tutkimusprojektien ohella (s. 63–64).

Suomalaisen etnomusikologian yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen suuntauneet toimintamallit loivat pohjaa myös musiikin naistutkimuksen muotoutumiselle Suomessa, sillä monet etnomusikologit ahkeroinvat feministisen näkökulman tuomiseksi suomalaiseen musiikintutkimukseen. Esimerkiksi viime aikoina myös Suoni ry:n tutkijoiden ansiokkaasti julkisuudessa käsittelemä taidemusiikin sukupuolijakauman vinouma ja pyrkimys sen korjaamiseen oli lähtökohtana jo 1990-luvulla julkaistulle *Musiikin toinen sukupuoli* -kirjalle (Moisala & Valkeila 1994). Taru Leppäsen (2000) Sibelius-viulukilpailun mediarepresentaatioita käsittelevä väitöskirja (joka edustaa tämän päivän termein intersektionaalisen feminismin näkökulmia) puolestaan herätti laajaa keskustelua käsittelemästään aiheesta – ja varmasti myös pyrki tasa-arvoisemman musiikkielämän rakentamiseen (ks. myös Moisala 1997). Viimeistään feminististen näkökulmien omaksuminen toi musiikintutkimukseen tutkijan oman (valta)position kriittisen tarkastelun. Oman aseman ja perspektiivien analysointi ja eksplikoiminen onkin nykyisin ainakin kaikille etnomusikologeille ja feministitutkijoille arkipäivää (esim. Moisala 2009,18–19; ks. myös Järviluoma 2010). Monille tietoisuus valtasuhteista on ollut myös motiivi etsiä uudenlaisia tapoja tehdä tutkimusta ja raportoida siitä (ks. esim. Järviluoma 2013).

Uudempiakin esimerkkejä suomalaisen musiikin tasa-arvoon vaikuttamaan pyrkivistä, erilaisten yhteisöjen kanssa yhteistyössä toteutetuista projekteista olisi helppo luetella aina tähän päivään asti. Lisäksi musiikintutkijat tietenkin vaikuttavat yhteiskunnallisesti monin tavoin varsinaisten tutkimusprojektien ulkopuolella. Suurin osa muistakin aktiivisista suomalaisista musiikintutkijoista toimii tavalla tai toisella kirjassa esitettyjen tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävien arvojen ja ajattelutapojen edistämiseksi. He toimivat kriitikkoina, asiantuntijoina mediassa, tapahtumajärjestäjinä, taidekasvattajina, taiteilijoina ja kriittisinä historioitsijoina. Monet musiikintutkijat pyrkivät uudistamaan musiikin käsitettä radikaalisti erilaisissa instituutioissa, jotkut hyvin näkyvillä paikoilla. Aina eettinen ja yhteiskunnallinen tiedostavuus ei kuitenkaan ole megafoniin huutamista, suuria eleitä ja sujuvaa esiintymistä. On vaarana, että vaatimus esimerkiksi ahkerasta mediaesiintymisestä laimentaa ja pinnallistaa koko aktivismin käsitteen ja tekee siitä jonkinlaista pop up -kulttuuria hyötyä ja tehokkuutta vaativaan yhteiskuntaan. Kuten kirjassa mainittu Turhan tiedon seura ry. esittää, voi radikaali tutkimuksellinen asenne toteutua myös hiljaisessa tutkijan kammiassa. Usein ”aktivismi” on tiukkaa ja taitavaa teoreettista vääntöä omassa hitaassa ja syvälliseen perehtymiseen keskittyvässä tutkijan työssä.

Kokoelmassa kyseenalaistetaan musiikin autonomia-ajattelu, mutta toisaalta siinä luodaan toisenlaista autonomia-ajattelua, kun aiemmasta tutkimuksesta irrottaudutaan. Luovuttaessa aiempien tutkimusten monimuotoisista historiallisista ja yhteiskunnallisesti vaikuttavista eleistä kirjan sisältö jää suppeaksi ja osin pinnalliseksi. Lukijalle ei jää käteen oikein mitään konkreettista. Tämä viittaa välineelliseen eetokseen. Käykö lopulta niin, että autonomisuudesta irrottaudutaan kirjassa taiteen ja tieteen itseisarvon kustannuksella? Ylipäätään musiikin

autonomia-ajattelun vastustaminen ja esimerkiksi ”tieteellisestä norsunluutorista” (s. 109) puhuminen tuntuu melko vanhahtavalta. Vastustamalla musiikintutkijoiden jo laajasti hylkäämiä käsityksiä ja esittämällä tutkijoiden aktivismi jonain aivan uutena luodaan alan opiskelijoille ja mahdollisille muille musiikki-tiedettä huonosti tunteville lukijoille huomattavan vanhentunutta ja liian kapeaa kuvaa siitä, mitä musiikin akateeminen tutkimus nykyisin on ja mitä kaikkea musiikintutkijat yleensä tekevät.

Pohdimme, onko kirjassa esitelty aktivistinen musiikintutkimus lopulta uusi tutkimussuuntaus vai kenties jotain muuta? Johdannossa kirjoittajat ilmoittavat yhdeksi Suoni ry:n liikkeelle sysääväksi voimaksi perustajien ”tarpeen ravistella ja uudistaa omaa kriisiytynyttä tutkijuuttaan” (s. 9). Kriisiytymisen syitä ei teksteissä kuitenkaan eritellä, vaikka yhteiskunnallista osallistumista vaativa eetos voisi sitä edellyttää. Kirjoittajat eivät pane itseään likoon, henkilökohtaisesta ei tule poliittista. Näin lukija jää pohtimaan kriisiytymisen syitä itsekseen. Mieleen nousevat Sipilän hallituksen tekemät ennätysuuret yliopiston perusrahoituksen leikkaukset vuosina 2016 ja 2017, jotka ovat useiden tutkimusten ja raporttien mukaan vaikuttaneet negatiivisesti paitsi työilmapiiriin yliopistoilla myös suoraan tutkimustyön materiaaliin ehtoihin (ks. esim. Sue Scottin työryhmän raportti, 2017). Opetus- ja kulttuuriministeriö on harjoittanut viime vuosikymmenen aikana tiukkaa ohjauspolitiikkaa, jonka seurauksena erilaiset tutkimuksen ”tehostamisen”, yhteiskunnallisen vaikuttavuuden ja rahoituskilpailun kysymykset ovat lomittuneet kiinteäksi osaksi tutkijoiden arkea. Voidaankin kysyä, ovatko tutkijat nykytilanteessa pakotettuja luopumaan asiantuntijuudestaan ja siirtymään konsulttijargoniin? Liittyykö tutkijuuteen yhä enemmän paineita julkaista yleistajuisia, laskelmoivia ja mediaseksikkäitä kirjoituksia, ja tehdäänkö tämä kriittisen tutkimuksen kustannuksella? Jos näin on, siitä ei tietenkään voi syyttää tutkijoita, vaan yleistä tiedevastaista ilmapiiriä, joka vähättelee paneutuvaa, pitkäjänteistä ja laajasti perusteltua (siis hidasta) tutkimusta.

Lähteet

- Järviluoma, Helmi. 2013. ”Etnomusikologia ja etnografinen kirjoittaminen”. Teoksessa *Musiikki kulttuurina*, toim. Pirkko Moisala ja Elina Seye, 97–112. Helsinki: Suomen etnomusikologinen seura.
- Järviluoma, Helmi. 2010. ”Podetko ystävyttä? Etnografia ja biofilian haaste”. Teoksessa *Vaeltavat metodit*, toim. Jyrki Pöysä, Helmi Järviluoma ja Sinikka Vakimo, 234–257. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.
- Järviluoma, Helmi. 2005. ”Ajan hengen lyhyt historia. Suomen Etnomusikologinen Seura 1970–80-lukujen vaihteessa”. *Musiikin suunta* 2/2005: 59–66.
- Kurkela, Vesa. 2005. ”Etnomusikologian sukupolvet”. *Musiikin suunta* 2/2005: 47–58.
- Leppänen, Taru. 2000. *Viulisti, musiikki ja identiteetti: Sibelius-viulukilpailu suomalaisessa mediassa 1995*. Helsinki: Suomen etnomusikologinen seura.
- Moisala, Pirkko. 2009. ”Musiikkikulttuurisia kohtaamisia marginaaleissa”. *Musiikin suunta* 4/2009: 12–21

- Moisala, Pirkko. 2005. "‘Itse musiikki’ ja suomalainen etnomusikologia". *Musiikin suunta* 2/2005: 28–33.
- Moisala, Pirkko. 1997. "Can Women’s Studies Change the World of Music? New Perspective On Finnish Music and Music Research". *Finnish Music Quarterly* 4/1997: 18–23.
- Moisala, Pirkko, ja Riitta Valkeila. 1994. *Musiikin toinen sukupuoli: naissäveltäjiä keskiajalta nykyaikaan*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Scott, Sue et al. 2017. "Beyond the Changes: The effects of, and lessons from, the downsizing and restructuring process of 2015-2017". Professor Sue Scott Chair of the Helsinki University Change Review Group. Tarkistettu 6.2.2020. <https://yliopisto2020.fi/wp-content/uploads/2017/10/Beyond-the-Changes-SUE-SCOTT-full-report.pdf>
- Suoranta, Juha & Sanna Rynänen. 2014. *Taisteleva tutkimus*. Helsinki: Like.
- Turhan tiedon seura ry., seuran kuvaus. Tarkistettu 6.2.2020. <https://allegralabhki.fi/turhantiedonseura.html>
- Tutkimusyhdistys Suoni ry:n verkkosivut. Tarkistettu 6.2.2020. <https://www.suoni.fi>

FT Taina Riikonen (riikonentina1@gmail.com), kulttuurisen äänentutkimuksen dosentti, on Turhan tiedon seura ry:n perustajajäsen ja puheenjohtaja. Hän on postdoc-tutkija ja "rohkea tekijä" Tampereen yliopistossa, jossa hän tutkii suomalaisten maaseutukyliä muuttuvia hiljaisuuksia Koneen Säätiön rahoittamassa kolmivuotisessa tutkimusprojektissaan.

FT Elina Seye (elina.seye@helsinki.fi) on Suomen Akatemian rahoittama tutkijatohtori Helsingin yliopistossa ja Suomen etnomusikologisen seuran puheenjohtaja. Kolmivuotisessa tutkimushankkeessaan hän tutkii kulttuurista tietoa senegalilaisen sabar-perinteen erilaisissa ruumiillistumisissa.